

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2023. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.22>

УДК 338.485

I. А. Романюк,

*д. е. н., доцент, доцент кафедри туризму та економіки,
Криворізький державний педагогічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-2043>*

К. С. Дейко,

*аспірант, Державний біотехнологічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0796-491X>*

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ

I. Romaniuk,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism and Economics,
Kryvyi Rih State Pedagogical University*

K. Deiko,

Postgraduate student, State Biotechnological University

THE IMPACT OF GLOBAL TRENDS ON THE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM ENTERPRISES

У період глобалізації виникає серйозна проблема збереження та захисту природних ресурсів світового значення. Економічне зростання як розвинених, так і країн, що розвиваються призводить до інтенсивної експлуатації та знищення природних ресурсів в регіонах, які прагнуть поліпшити свій рівень життя. Більшість ініціатив у галузі екологічного туризму по всьому світу залишаються маломасштабними, часто базуються на ентузіазмі місцевих екологічно свідомих підприємців, активних громадських груп, адміністрацій заповідних територій чи місцевих органів

влади, які розуміють, що лише чисте довкілля може привертати туристів в довгостроковій перспективі. Сучасний екологічний туризм розглядається як перспективний напрямок сталого розвитку і ефективного вирішення складних екологічних проблем. Його головною метою є перехід до нової ідеології суспільства, екологізація економіки та виробництва, а також максимальне формування екологічно зорієнтованої цивілізації. Дане дослідження визначає актуальність вивчення взаємодії між екологічним туризмом та глобальними динаміками. Охоплює вплив глобальних змін у кліматі, росту екологічної свідомості, розвитку нових технологій та міжнародної співпраці на стратегії та ефективність підприємств екологічного туризму. У контексті зростаючої популярності екологічної свідомості та змін у споживчому попиті, розуміння та врахування глобальних тенденцій стає визначальним для сталого розвитку підприємств. Дослідження має на меті виявлення викликів та можливостей, які виникають перед підприємствами екологічного туризму в умовах глобальних змін, а також визначення стратегій адаптації та інноваційних рішень для забезпечення сталого розвитку галузі.

Globalization has created a serious problem of preserving and protecting natural resources of global importance. The economic growth of both developed and developing countries is leading to intensive exploitation and destruction of natural resources in regions that are striving to improve their living standards. Most eco-tourism initiatives around the world remain small-scale, often based on the enthusiasm of local environmentally conscious entrepreneurs, active community groups, protected area administrations or local authorities who understand that only a clean environment can attract tourists in the long run. Modern ecotourism is seen as a promising area of sustainable development and effective solution to complex environmental problems. Its main goal is the transition to a new ideology of society, the greening of the economy and production, and the maximum formation of an environmentally oriented civilization. This study identifies the relevance of studying the interaction between ecotourism and global dynamics. It covers the impact of global climate change, the growth of environmental awareness, the development of new technologies and international cooperation on the strategies and performance of ecotourism enterprises. In the context of the growing popularity of environmental awareness and changes in consumer demand, understanding and taking into account global trends is becoming crucial for the sustainable development of enterprises. The

study aims to identify the challenges and opportunities facing ecotourism enterprises in the context of global change, as well as to identify adaptation strategies and innovative solutions to ensure the sustainable development of the industry. Global changes in the environment, climate, technology, and consumer demand are forcing ecotourism businesses to rethink their strategies. Understanding the impact of global trends is becoming essential for creating effective and sustainable business models. Taking into account social, economic, environmental and technological aspects is an important step in the development of ecotourism aimed at meeting the needs of the modern market and ensuring sustainable interaction with the environment. Innovations, promotion of international cooperation and preservation of natural resources are becoming important factors for the successful development of ecotourism enterprises. This approach not only helps enterprises survive in the face of change, but also contributes to building a sustainable future for the ecotourism industry in the international market.

Ключові слова: підприємства екологічного туризму, глобальні тенденції, соціальна відповідальність, міжнародна співпраця, соціокультурні та економічні впливи, стратегії, споживчі уподобання, адаптація до змін.

Keywords: ecotourism enterprises, global trends, social responsibility, international cooperation, socio-cultural and economic impacts, strategies, consumer preferences, adaptation to change.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство все більше надає перевагу екологічності та стало усвідомлювати важливість збереження природи. Глобальні зміни клімату також вносять свої корективи в туристичну сферу, змушуючи підприємства шукати більш сталі та екологічно збалансовані підходи. Зростаюча екологічна свідомість впливає на вибір туристів, спонукаючи їх обирати місця та підприємства, які активно демонструють відповідальне ставлення до довкілля. Водночас, розвиток інноваційних технологій надає можливостей зменшувати негативний вплив туризму на природу.

Міжнародна співпраця стає ключовою у вирішенні спільних проблем екології та стимулюванні сталого розвитку в туризмі. Крім того, екологічний

туризм набуває великої економічної ваги, і розуміння глобальних тенденцій дозволяє підприємствам адаптуватися до нових умов та розглядати нові можливості для зростання. Таким чином, дослідження впливу глобальних тенденцій на розвиток підприємств екологічного туризму визначається необхідністю врахування сучасних викликів та перспектив розвитку цієї сфери.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження щодо впливу глобальних тенденцій на розвиток підприємств екологічного туризму розглянуті в працях видатних вчених: Гальків Л., Калина Т., Килин О., Константінова О., Корнійчук О., Паньків Н., Посохов І., Сагайдачна А., Стручок Н., Шумлянська Н. та ін. Вони проаналізували причини впливу глобальних факторів на туризм. Також розробили шляхи вирішення наявних проблем у туристичній сфері.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення взаємодії між глобальними тенденціями та розвитком підприємств екологічного туризму, аналіз впливу глобальних змін у кліматі, соціокультурних та економічних тенденцій, технологічних інновацій і міжнародної співпраці на стратегії та ефективність підприємств. Дослідження спрямоване на виявлення ключових факторів, що визначають успіх екологічного туризму у глобальному масштабі, а також визначення можливостей для підприємств у контексті оточення, що змінюється.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобальні тенденції у сфері збереження навколишнього середовища мають значний вплив на стратегії підприємств екологічного туризму. Зростання екологічної свідомості серед подорожуючих створює попит на більш екологічно чисті і відповідальні форми туризму. Підприємства екологічного туризму стають більш спритними в інтеграції екологічних підходів у свою діяльність [1, с. 138]. Це може включати зменшення викидів вуглецю, використання відновлювальних джерел енергії, впровадження енергоефективних технологій та заходи щодо збереження біорізноманіття. Крім того,

підприємства можуть співпрацювати з місцевими спільнотами для захисту природних резерватів і підтримки сталого розвитку регіону.

Популярність екологічного туризму також може стимулювати розробку нових продуктів та послуг, спрямованих на задоволення потреб екологічно свідомих туристів. Загалом, ці тенденції допомагають підприємствам екологічного туризму не лише виростати економічно, а й сприяють збереженню природних ресурсів та довкілля [2, с. 253]. Глобальні зміни клімату створюють як виклики, так і можливості для підприємств екологічного туризму (Табл. 1).

Таблиця 1. Взаємозв'язок глобальних змін клімату та підприємств екологічного туризму

Зміни	Особливості
Екологічні виклики	
Зміни у природних ландшафтах	Зміни в кліматі можуть призводити до зсувів у природних ландшафтах, зниження рівня води в річках та озерах, що може вплинути на доступність деяких туристичних регіонів
Збільшення екстремальних погодних умов	Частіші та інтенсивніші стихійні явища, такі як урагани, повені та спекотні хвилі, можуть становити загрозу для туристів та інфраструктури
Зниження біорізноманіття	Зміни в кліматі можуть впливати на розподіл та поведінку різних видів, що може вплинути на біорізноманіття в туристичних регіонах
Можливості	
Екологічно свідомий туризм	Зростання усвідомленості про кліматичні питання може стимулювати попит на екологічно чистий туризм, де туристи вибирають природно збережені області та підприємства з активною екологічною політикою
Адаптація та інновації	Підприємства можуть реагувати на зміни клімату шляхом впровадження інноваційних технологій та адаптації своїх послуг до нових умов
Співпраця для збереження природи	Підприємства можуть співпрацювати з місцевими органами та громадами для збереження та відновлення природних ресурсів, забезпечуючи сталу туристичну інфраструктуру
Освіта та залучення громадськості	Залучення туристів у програми освіти щодо збереження природи може стати інструментом для поширення усвідомленості та активної участі у збереженні довкілля

Джерело: складено авторами

Головна ідея полягає в тому, що екологічні виклики, створені змінами клімату, можуть бути перетворені на можливості для розвитку сталого туризму та збереження природи. Сучасні глобальні тенденції в споживчих уподобаннях мають значний вплив на попит на екологічні туристичні послуги. Зростання екологічної свідомості серед споживачів стимулює попит на туристичні послуги, що активно пропагують сталість та збереження природи. Підприємства екологічного туризму можуть привертати увагу споживачів, підкреслюючи свою екологічну орієнтованість та внесок у збереження навколишнього середовища.

Збільшення попиту на відповідальні туристичні послуги, спрямовані на економічний розвиток місцевих спільнот та збереження культурної спадщини та природи, також визначає сучасні тенденції [3-6]. Підприємства можуть розвивати та просувати програми відповідального туризму, привертаючи тих, хто бажає залишити позитивний слід у своїх подорожах. Зростання використання соціальних мереж та інтернет-платформ для обміну досвідом і враженнями також впливає на попит на унікальні, екологічно чисті враження та місця. Підприємства можуть використовувати цифрові медіа для популяризації своїх екологічних ініціатив та привертати увагу споживачів через інтерактивність та спільнотність.

Зростання попиту на "еколюкс" – екологічно чистий розкішний досвід, що поєднує розкіш із сталим підходом, є ще однією важливою тенденцією. Підприємства можуть розвивати розкішні туристичні послуги, що базуються на екологічних принципах, задовольняючи прагнення клієнтів до розкоші та сталості. Врахування цих трендів допоможе підприємствам екологічного туризму адаптуватися до змін у споживчих уподобаннях та забезпечити конкурентоспроможність на ринку.

Інноваційні технології відіграють ключову роль у зменшенні екологічного сліду підприємств екологічного туризму та поліпшенні їхнього впливу на навколишнє середовище [7, с. 103]. Розглянемо способи, як це

може бути реалізовано:

1. Встановлення сонячних батарей, вітрових турбін та інших енергоефективних технологій для забезпечення готелів та інших інфраструктур джерелами чистої енергії.

2. Заміна традиційних транспортних засобів екологічно чистими електромобілями та створення зарядних станцій для них.

3. Впровадження IoT для моніторингу та управління споживанням електроенергії, температурою в готелях та інших параметрів для оптимізації ресурсів.

4. Використання екологічно чистих та відновлюваних матеріалів у будівництві готелів та інших будівель.

5. Використання віртуальної реальності для створення віртуальних турів, що дозволяє клієнтам досліджувати природні краси без необхідності фізичного переміщення.

6. Впровадження систем автоматизованого управління відходами, що дозволяє ефективно вирішувати проблеми сортування та утилізації відходів.

7. Розробка мобільних додатків та інтерактивних платформ для туристів, які надають інформацію про екологічні особливості регіону та навчають принципам сталого туризму.

Ці технології допомагають підприємствам екологічного туризму не лише зменшити свій відбиток на довкілля, а й привертати та утримувати клієнтів, які цінують сталість та екологічну відповідальність. Соціокультурні та економічні аспекти глобальних тенденцій суттєво впливають на розвиток підприємств екологічного туризму (Табл. 2).

Таблиця 2. Взаємодія глобальних тенденцій із розвитком підприємств екологічного туризму

Вплив	Ефект на підприємства
Соціокультурні аспекти	
Збільшення уваги до екологічних питань та сталих способів життя серед сучасного суспільства	Збільшений попит на туристичні послуги, які активно сприяють збереженню природи та відповідають вимогам сталого розвитку
Сприяння усвідомленості про важливість взаємодії туризму з місцевими громадами та дотриманням етичних норм у відносинах з природою та культурою	Збільшення попиту на екологічно відповідальні тур-продукти та послуги, що сприяє розвитку підприємств екологічного туризму
Зростання попиту на унікальні, автентичні та екологічно чисті досвіди під час подорожей	Створення нових туристичних продуктів, які відповідають цим споживчим уподобанням та надають туристам можливість взаємодіяти з природою та місцевою культурою
Економічні аспекти	
Розвиток технологій, спрямованих на зменшення впливу туризму на довкілля та підвищення ефективності управління ресурсами	Застосування інноваційних рішень для зменшення відбитку та оптимізації витрат, що може покращити економічну стійкість підприємств
Зростання вартості пального та зміни у транспортних звичках можуть впливати на вибір транспортних засобів та напрямки подорожей	Стимулювання розвитку місцевих туристичних напрямків, підтримка громад та розвиток туризму, що орієнтований на сталі та екологічно чисті технології.
Зростання інтересу фінансових інститутів та інвесторів до проєктів, спрямованих на сталий розвиток туризму	Забезпечення фінансової підтримки для інфраструктурних проєктів, що сприяють сталому туризму, таких як будівництво екологічно чистих готелів чи розвиток еко-маршрутів
Зростання конкуренції в галузі сталого туризму та важливість брендування для привертання туристів	Збільшення заходів з маркетингу та брендування, щоб відокремити себе від конкурентів та залучити цільову аудиторію

Джерело: складено авторами

Ці соціокультурні та економічні аспекти взаємодіють, формуючи середовище для розвитку екологічного туризму, яке враховує потреби сучасного суспільства, вивчає екологічно чисті технології та створює сталі та прибуткові моделі бізнесу [8-11].

Підприємства екологічного туризму мають можливість взаємодіяти з міжнародними організаціями та урядовими структурами, спрямовуючи свої

зусилля на підтримку сталого розвитку в галузі. Способи такої взаємодії включають участь у глобальних ініціативах, таких як Global Sustainable Tourism Council (GSTC) чи Global Code of Ethics for Tourism, для підтвердження зобов'язань до сталого туризму та співпраці з іншими гравцями галузі.

Підприємства також можуть укладати партнерства з місцевими та міжнародними управліннями, такими як ЮНЕСКО чи Міжнародний Союз Охорони Природи (IUCN), для спільних проєктів з охорони природи та сталого туризму. Активна участь у лобіюванні та адвокації перед урядовими структурами також є важливою для створення сприятливого законодавства та політик. Додатково, підприємства можуть розробляти проєкти з урядовою підтримкою для отримання фінансової та технічної підтримки. Взаємодія з програмами розвитку ООН, такими як Цілі Сталого Розвитку (ЦСР), надає можливість виконання конкретних завдань, пов'язаних із сталим розвитком в туризмі.

Організація форумів та заходів може також сприяти обміну ідеями та кращими практиками між підприємствами, місцевими урядовими структурами та міжнародними організаціями. Усі ці стратегії дозволяють підприємствам екологічного туризму активно співпрацювати з різними зацікавленими сторонами для спільного розвитку та підтримки сталого розвитку в галузі туризму.

Глобальні тенденції у сфері сталого розвитку створюють нові можливості для розширення міжнародної співпраці в екологічному туризмі [12, с. 75]. Розробка інноваційних турпродуктів, спрямованих на сталість, може привертати увагу міжнародних туристів. Спільні зусилля у сфері трансграничної охорони природи можуть призвести до створення міжнародних заповідників та екологічних коридорів, сприяючи збереженню біорізноманіття. Обмін технологіями та кращими практиками в галузі сталого туризму може сприяти підвищенню ефективності та зменшенню

екологічного сліду.

Міжнародний маркетинг та промоція екологічних турпродуктів можуть збільшити їхню популярність серед міжнародних туристів. Участь у розробці та впровадженні міжнародних екологічних стандартів та сертифікацій може підвищити довіру до екологічних послуг [13-15]. Залучення міжнародних фінансових ресурсів для реалізації екологічних проєктів у сфері туризму, також є ключовою можливістю. Всі ці аспекти визначають міжнародну співпрацю в екологічному туризмі як стратегічний чинник збереження навколишнього середовища та сприяння сталому розвитку в глобальному масштабі.

Адаптація до змін в глобальних ринкових умовах, зокрема в сфері міжнародного туризму та руху туристів, є критично важливою для підприємств. Стратегії, які можуть бути використані для успішної адаптації:

1. Ретельний аналіз та вивчення глобальних тенденцій у сфері туризму дозволяють підприємствам адекватно реагувати на зміни. Слід вивчати зміни в попиті, туристичні тенденції та нові підходи до подорожей.

2. Розширення асортименту туристичних продуктів та послуг допомагає залучати різноманітні категорії туристів. Зокрема, фокус на екологічному туризмі, пригодницьких подорожах або культурних враженнях може відповідати новим потребам.

3. Використання технологічних інновацій, таких як онлайн-бронювання, додатки для мобільних пристроїв, віртуальна реальність та інші, сприяє зручності та привабливості для сучасних туристів.

4. Посилення заходів безпеки та гігієни, особливо в умовах пандемії чи після неї, допомагає зберегти довіру та забезпечити комфорт та безпеку для туристів.

5. Врахування питань сталого розвитку та екологічної відповідальності може привертати туристів, які все більше обирають екологічно чутливі та сталі туристичні варіанти.

6. Гнучкі бронювання, лояльність до клієнтів та швидка реакція на зміни умов допомагають забезпечити високий рівень обслуговування та відповідати на вимоги ринку.

7. Ретельне вивчення та адаптація до особливостей цільових ринків, включаючи культурні, соціальні та економічні відмінності, дозволяє ефективно залучати та обслуговувати різні аудиторії.

Підприємства, що успішно адаптуються до змін у міжнародному туризмі, зазвичай використовують комбінацію цих стратегій, підлаштовуючи свою діяльність під нові реалії та потреби туристів.

Висновки. Глобальні зміни, які відбуваються в сфері екології, клімату, технологій та споживчого попиту, примушують підприємства екологічного туризму переосмислювати свої стратегії. Розуміння впливу глобальних тенденцій стає необхідним для створення ефективних та сталоорієнтованих моделей бізнесу. Врахування соціальних, економічних, екологічних та технологічних аспектів є важливим етапом в розвитку екологічного туризму, спрямованого на задоволення потреб сучасного ринку та забезпечення сталого взаємодії з навколишнім середовищем. Запровадження інновацій, сприяння міжнародній співпраці та збереження природних ресурсів стають важливими факторами для успішного розвитку підприємств екологічного туризму. Такий підхід не лише допомагає підприємствам виживати в умовах змін, але і сприяє побудові сталого майбутнього для галузі екологічного туризму на міжнародному ринку.

Література

1. Калина Т., Константінова О., Корнійчук О. Теоретичні аспекти стратегії розвитку екологічного туризму на природоохоронних територіях. Економіка АПК. 2017. № 24(2). С. 136-142.
2. Ігнатенко М.М. Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького. Серія "Економічні науки". Т. 12, № 1 (43). Львів, 2010. С. 252-255.

3. Шумлянська Н.В. Етнокультурні напрями трансформації екологічного туризму в умовах глобалізації. *Культура України*. 2017. Вип. 58. С. 94-100.
4. Мармуль Л.О. Удосконалення структури ринку праці сільських територій шляхом розвитку підприємств сільського зеленого туризму. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 38. С. 70-77.
5. Посохов І.С., Сагайдачна А.В. Перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. Вип. 9, 2019. С.203-212.
6. Романюк І.А. Розвиток підприємництва та альтернативних видів діяльності сільського населення. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2014. № 1 (9). С. 117-121.
7. Купріянич І.П., Дорош А.Й., Салюта В.А. Фактори впливу на розвиток сільського зеленого туризму як малого підприємництва в Україні. *Економіка природокористування і сталий розвиток*, 2019. № 6 (25). С. 100-106.
8. Грищенко О.Ф., Голишева Є.О. Використання грінвошингу як технології екологізації бізнесу: поняття, детермінанти та драйвери. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 46. С. 47-54.
9. Квятко Т. М., Мандич О. В., Сєвідова І. О., Бабко Н. М., Романюк І. А., Вітковський Ю. П., Микитась А. В. Маркетингові дослідження: навч. посібник. Харків: ХНТУСГ, 2020. 163 с.
10. Паньків Н.Є. Характеристика екотуристичного потенціалу України в умовах війни. *Креативний простір України та світу : кол. монографія*. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2022. С. 154-162.
11. Гальків Л.І., Килин О.В., Стручок Н.М. Стан та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*. 2015. Т. 20. Вип. 3. С. 189-193.
12. Азізов О., Заїка О., Мандич О. Аналіз і прогноз маркетингових стратегій та PR в умовах пандемії коронавірусу. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3-4. С. 75-76.
13. Бігус М.М., Гальків Л.І., Добушовський П.А. Туристичний бізнес під впливом сучасних змін, зумовлених світовими викликами. *Науковий*

погляд: економіка та управління. 2020. № 3. С. 7-12.

14. Яровий В.Ф. Соціально-економічна ефективність функціонування підприємств сільського зеленого туризму та галузі туризму загалом. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 4(40). С. 72-75.

15. Копець Г.Р., Кулиняк І.Я. Сучасні напрями розвитку підприємств у сфері туризму в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. Вип. 4. № 2. С. 37-48.

References

1. Kalyna, T. Konstantinova, O. and Kornijchuk, O. (2017), "Theoretical aspects of the strategy for the development of ecological tourism in protected areas", *Ekonomika APK*, vol. 24(2), pp. 136-142.
2. Ihnatenko, M.M. (2010), "Problems and prospects of rural tourism development in Ukraine", *Naukovyj visnyk L'vivs'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij im. S.Z. Hzhys'koho. Seriia "Ekonomichni nauky"*, vol. 1 (43), pp. 252-255.
3. Shumlans'ka, N.V. (2017), "Ethno-cultural directions of transformation of ecological tourism in the context of globalization", *Kul'tura Ukrainy*, vol. 58, pp. 94-100.
4. Marmul', L.O. (2018), "Improving the structure of the rural labor market through the development of rural green tourism enterprises", *Ekonomichnyj visnyk universytetu*, vol. 38, pp. 70-77.
5. Posokhov, I.S. and Sahajdachna, A.V. (2019), "Prospects for the development of ecological tourism in Ukraine", *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Seriia "Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm"*, vol. 9, pp. 203-212.
6. Romaniuk, I.A. (2014), "Development of entrepreneurship and alternative activities of the rural population", *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, vol. 1 (9), pp. 117-121.
7. Kupriianchyk, I.P. Dorosh, A.J. and Saliuta, V.A. (2019), "Factors of influence on the development of rural green tourism as a small business in Ukraine", *Ekonomika pryrodokorystuvannia i stalij rozvytok*, vol. 6 (25), pp. 100-106.

8. Hryshenko, O.F. and Holysheva, Ye.O. (2020), "The use of greenwashing as a technology of business ecologization: concepts, determinants and drivers", *Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Ekonomika i menedzhment*, vol. 46, pp. 47-54.
9. Kviatko, T.M. Mandych, O.V. Sievidova, I.O. Babko, N.M. Romaniuk, I. A. Vitkovs'kyj, Yu. P. and Mykytas', A.V. (2020), *Marketynhovi doslidzhennia* [Marketing research], KHNTUSH, Kharkiv, Ukraine.
10. Pan'kiv, N.Ye. (2022), "Characterization of the ecotourism potential of Ukraine in wartime", *Kreatyvnyj prostir Ukrainy ta svitu* [Creative space of Ukraine and the world], Sh NTM «Novyj kurs», Kharkiv, Ukraine, pp. 154-162.
11. Hal'kiv, L.I. Kylyn, O.V. and Struchok, N.M. (2015), "State and prospects of ecological tourism development in Ukraine", *Visnyk ONU im. I.I. Mechnykova*, vol. 3, no. 20, pp. 189-193.
12. Azizov, O. Zaika, O. and Mandych, O. (2020), "Analysis and forecast of marketing strategies and PR in the context of the coronavirus pandemic", *Universytets'ki naukovy zapysky*, vol. 3-4, pp. 75-76.
13. Bihus, M.M. Hal'kiv, L.I. and Dobushovs'kyj, P.A. (2020), "Tourism business under the influence of modern changes caused by global challenges", *Naukovyj pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, vol. 3, pp. 7-12.
14. Yarovyj, V.F. (2017), "Socio-economic efficiency of functioning of rural green tourism enterprises and the tourism industry in general", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4(40), pp. 72-75.
15. Kopets', H.R. and Kulyniak, I.Ya. (2020), "Modern directions of development of enterprises in the field of tourism in Ukraine", *Visnyk Natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politekhnika»*. Serii "Problemy ekonomiky ta upravlinnia", vol. 4, no. 2, pp. 37-48.

Стаття надійшла до редакції 03.12.2023 р.